

Asia: VN/35745/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle opintoetuuslaiksi ja eräksi muiksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Esityksen yleiset tavoitteet

Metropolia Ammattikorkeakoulun opiskelijakunta METKA kiittää mahdollisuudesta lausua ja lausuu seuraavaa:

Lakiesityksen tavoitteet täysipäiväinen opiskelu, opiskeluaikaisen toimeentulon turvaaminen, opintotuen kannustinelementtien vahvistaminen, opintojen läpäisy tavoiteajassa, kaikkein heikoimmassa asemassa olevien opiskelijoiden aseman vahvistaminen, alaikäisten velkaantumisen vähentäminen, perheellisten opiskelijoiden aseman turvaaminen, järjestelmän epäkohtien korjaaminen sekä uudistuksen toteuttaminen kustannusneutraalisti ovat itsessään erittäin kannatettavia. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden edunvalvojana joudumme kuitenkin toteamaan, että esityksen tavoitteet ovat keskenään räikeässä ristiriidassa esitykseen liitetyn kustannusneutraaliuden vaatimuksen kanssa. Kustannusneutraalin uudistuksen raameissa opintotukijärjestelmää on mahdotonta kehittää suuntaan, joka tosiasiallisesti parantaisi opiskelijoiden toimeentuloa, sillä uudet välttämättömät edut joudutaan rahoittamaan leikkaamalla tai jäädyttämällä tukea muualta, mikä luo opiskelijoiden arkeen kestävämmän nollasummapielin.

2. Opintorahan, asumislisän ja opintolainan valtiontakauksen myöntäminen ja määrät

Huomautamme painokkaasti, että korkeakouluopiskelijoiden opintoraha ja asumislisä ovat jo nykyisellään täysin riittämättömällä tasolla, eikä esitysluonnos tarjoa tähän korjausta, sillä perusmääriin ei ehdoteta ammattikorkeakouluopiskelijoiden osalta korotuksia. Korkeakouluopiskelijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimus KOTT (2024) osoittaa hälyttävästi, että peräti 23,9% ammattikorkeakouluopiskelijoista kokee toimeentulonsa olevan erittäin niukka ja epävarma, ja 30,1% on joutunut suorastaan pelkäämään ruoan loppumista. Myös Eurostudent 9-tutkimuksen mukaan yli puolet korkeakouluopiskelijoista kärsii taloudellisista vaikeuksista, ja niistä, joiden pääasiallinen tulonlähde on opintotuki, vaikeuksia kokee yli 60%. Yleinen ahdinko toimeentulosta on yleistynyt vuoteen 2022 verrattuna kaikissa ikäryhmissä.

Opiskelijoiden merkittävin kuukausittainen menoerä on asuminen. Kelan tilastojen mukaan opiskelijoiden keskimääräiset asumismenot olivat huhtikuussa 2026 jo 511,40 euroa. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden keskimääräiset asumismenot puolestaan olivat Eurostudent 9 - tutkimuksen mukaan jopa 530 euroa (aineisto kerätty keväällä 2025). Vaikka tilastotiedot ovat eri ajanjaksoilta, ne osoittavat kiistatta asumisen korkean kustannustason, mikä tekee ehdotetuista asumislisän kuntaryhmäkohtaisista enimmäismenoista (270-370 euroa) ja niiden 80% enimmäiskorvaavuudesta täysin riittämättömiä. Erityisen ongelmallisena ja rakenteellisena virheenä pidämme sitä, ettei opintotuen asumislisää ole sidottu kansaneläkeindeksiin opintorahan tavoin, mikä jättää tuen reaaliarvon jälkeen jatkuvasta vuokrakehityksestä. Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen (VATT) kesäkuussa 2026 julkaistu selvitys osoittaa, että opiskelijoiden yksinasumisen osuus on laskenut vain neljä prosenttiyksikköä vuoteen 2024 verrattuna, sillä siirto yksilölliselle asumislisälle ruokakunta-kohtaisen tuen sijaan on vain lisännyt etuudensaajien määrää jaetuissa asunnoissa muuttamatta opiskelijoiden tosiasiallista ahdinkoa markkinoilla.

Ilmaistemme äärimmäisen huolestamme opiskelijoiden pakon sanelemasta velkaantumiskehityksestä, sillä KOTT-tutkimuksen mukaan 76,9% ammattikorkeakouluopiskelijoista on joutunut nostamaan opintolainaa kattaakseen arkielämän välttämättömiä menoja, mitä myös Kelan tuoreimmat viitebudjetit tukevat. Keskimääräinen laina ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneella on kasvanut vuoden 2013 noin 7 000 eurosta noin 20 300 euroon. Opintolainan ei kuuluisi koskaan olla opiskelijalle pakollinen tulonlähde, ja opiskelijoiden määrätietoinen ajaminen lainanottoon on erittäin negatiivinen ilmiö, joka siirtää kouluttautumisen taloudelliset riskit yksilölle, heikentää investoinnin kannattavuutta ja luo pitkäaikaisia esteitä valmistumisen jälkeiselle elämänlaadulle, työuravaikeuksille sekä perheen perustamiselle. Tätä synkkää velkaantumista vasten suhtaudumme erittäin kriittisesti opiskelijan omien tulorajojen indeksisidonnaisuuden määräaikaiseen jäädyttämiseen vuosiksi 2027 ja 2028. Esityksen mukaan tämä heikentää noin 13 300 opiskelijan opintotukea ja johtaa jopa 9 400 opiskelijan kohdalla raskaisiin takaisinperintöihin vuoteen 2031 mennessä. Tämä rankaisee opiskelijoita siitä, että he pyrkivät aktiivisesti kompensoimaan inflaatiota ja tuen niukkuutta omalla ansiotyöllään.

3. Opintotukeen oikeuttavat opinnot ja tukiaika muissa kuin korkeakouluopinnoissa

Ei lausuttavaa

4. Opintotukeen oikeuttavat opinnot ja tukiaika korkeakouluopinnoissa

Korkeakouluopintojen tukiaikasääntelyssä on välttämätöntä erottaa toisistaan yksittäisen tutkinnon suorittamiseen varatut tutkintokohtaiset tukikuukaudet sekä kaikkien opintotukikuukausien kokonaisvaltainen enimmäismäärä (54 kuukautta). METKA katsoo SAMOKin tavoin, että sekä yksittäisten tutkintojen tutkintokohtaisia tukikuukausia että kaikkien tukikuukausien kokonaisvaltaista enimmäismäärää tulisi lisätä. Riittämättömät tutkintokohtaiset tukikuukaudet sysäävät opinnoissaan hitaammin tai yksilöllisessä tahdissa eteneviä opiskelijoita epätarkoituksenmukaisesti viimesijaisen toimeentulotuen piiriin kesken opintojen.

Järjestelmän joustavuutta ja opintojen loppuunsaattamista parantaa kuitenkin esitetty linjaus, jossa 9 kuukauden harkinnanvaraisen pidennyksen saantiehtoja joustavoitetaan ottamalla uusina hyväksyttävinä syinä huomioon tavoitteellinen kilpaurheilu, ulkomailla opiskelu tai sairaudesta johtuva perusteltu alanvaihto. Tämä antaa opiskelijoille paremmat edellytykset valmistua vaikeiden

elämäntilanteiden yli ilman, että heidät pakotetaan hakeutumaan viimesijaisen toimeentulotuen piiriin tuen päättyessä kesken tutkinnon loppusuoralla.

5. Huoltajakorotus

Pidämme perusteltuna ja oikeasuuntaisena sitä, että opintorahan huoltajakorotus kytketään jatkossa lapsimäärään siten, että perusmäärän (141,63 euroa) lisäksi maksetaan 30 euroa kuukaudessa jokaista alaikäistä lasta kohden. Tämä periaate edistää perheellisten opiskelijoiden yhdenvertaisuutta ja lapsen oikeutta elatukseen, ja huoltajakorotuksen maksaminen kunkin huoltajan omaan opintorahaan on oikeusturvan kannalta oikein.

Haluamme kuitenkin painottaa, että ehdotettu 30 euroa on lapsen kasvatuksen todellisiin kustannuksiin suhteutettuna mitätön ja luonteeltaan lähinnä symbolinen vastaantulo. Tiukan kustannusneutraaliuden ehdoilla rakennettu vähäinen nimellinen lisäys ei tosiasiallisesti kykene poistamaan monilapsisten opiskelijaperheiden köyhyysriskiä tai vähentämään heidän tarvettaan velkaantua elättääkseen perheensä opiskeluaikana.

6. Oppivelvollisen erityinen asumislisä ja koulumatkatuki

Ei lausuttavaa

7. Opintolainan myöntäminen ja valtioneuvoston takaus

Pidämme selkeänä ja vakiintunutta soveltamiskäytäntöä tukevana sitä, että oikeus valtioneuvoston takaukseen voidaan evätä, mikäli aiempi opintolainan on takausvastuun vuoksi Kansaneläkelaitoksen perittävänä. On tarkoituksenmukaista, että nykyisen etuusohjeistuksen mukaiset vakiintuneet käytännöt nostetaan suoraan lain tasolle, mikä selkeyttää sääntelyä muuttamatta kuitenkaan toimivaa käytäntöä.

Laissa määritellyt joustavat poikkeukset, jotka sallivat takauksen myöntämisen ja asian uudelleenkäsittelemisen silloin, kun opiskelija lyhentää takausvastuutaan säännöllisesti maksusuunnitelman mukaan tai hoitaa maksuohjelmaansa virallisen velkajärjestelyn puitteissa, ovat opiskelijan oikeusturvan kannalta erittäin perusteltuja ja sosiaalisesti oikeudenmukaisia. Tämä menettely varmistaa, että opiskelijalla säilyy aktiivinen valinnanmahdollisuus ja vaihtoehto toimia ilman suoraa toimeentulotuen varaan joutumista. Lisäksi käytännön kokemukset osoittavat, etteivät erityisestä syystä takauksen saaneet opiskelijat muodosta suurta taloudellista riskiä takausvastuunäkökuilusta. Päinvastoin, tämä ryhmä on usein ottanut opikseen ja hoitaa talouttaan vastuullisesti, joten niin sanotun toisen mahdollisuuden tarjoaminen lain tasolla on täysin oikeutettua.

8. Luottolaitoksen velvollisuudet ja opintolainan takaisinmaksun vaatiminen

Uudet velvoitteet ja rajoitukset luottolaitoksille ovat erittäin tervetulleita opintolainansaajien aseman turvaamiseksi. Opintolainan korkojen pääomituksen pidentäminen opintojen päätyttyä

yhdestä lukukaudesta kahteen lukukauteen antaa valmistuneelle välttämätöntä lisäaikaa työllistyä ja kerryttää varoja suoriutua lainan takaisinmaksusta. Kannatamme vahvasti säännöstä, jonka mukaan luottolaitos ei saa vaatia opintolainaa kokonaisuudessaan takaisin maksettavaksi ennen kuin maksuviivästyksestä on kulunut vähintään kuusi kuukautta. Samoin kannatettava uudistus on se, että euromäärältään vähäiset maksurästit eivät johtaisi lainan irtisanomiseen, vaan antaa esimerkiksi aikaa maksujärjestelyille.

Luottolaitoksen velvollisuus tiedottaa opiskelijalle korkojen ja lyhennysten alkamisesta vähintään kuukautta ennen pääomituksen päättymistä sekä antaa ohjeet korkoavustuksen hakemiseen vähentävät riskiä laiminlyönneistä, jotka johtuvat pelkästään tietämättömyydestä.

9. Korkoavustus

METKA vaatii, että korkoavustuksen tulorajoja korotetaan tämän uudistuksen yhteydessä. On väistämätöntä, että valmistuvien opiskelijoiden opintolainataakat tulevat tulevaisuudessa kasvamaan. Opintolainojen kokonaismäärien kasvaessa myös opiskelijoiden korkomenot tulevat kasvamaan riippumatta siitä, nousevatko opintolainojen korot vai pysyvätkö ne nykyisellä tasolla. Kasvat korkomenot nostavat merkittävästi valmistuneidenkin opiskelijoiden menoja ja elinkustannuksista selviytyminen on haastavaa myös heille, joiden tulot tällä hetkellä ylittävät nykyiset korkoavustuksen tulorajat.

Korokoavustuksen myöntäminen on pitkällä aikavälillä edullisempaa, kuin lainojen maksaminen luotonantajille tilanteissa, joissa valmistuneella on vaikeuksia selvitä lainan takaisinmaksun kustannuksista.

10. Opintolainahyvitys

Ehdotettu kaksiportainen opintolainahyvitysmalli muuttaa ammattikorkeakoulusta valmistuvien asemaa radikaalisti, sillä tavoiteajassa valmistuvat saisivat 45% hyvityksen ja määräajassa valmistuvat 30% hyvityksen, mutta huomioitavan lainan omavastuu nousee 8 000 euroon ja katoksi asetetaan 7 000 euroa. Laskelmiemme mukaan tyypillisessä 210 opintopisteen AMK-tutkinnossa huomioitava enimmäislaina on 27 200 euroa, jolloin ensimmäisessä portaassa hyvitys rajoittuu katon vuoksi 7 000 euroon ja toisessa portaassa se on 5 760 euroa, mikä ylittää nykyisen mallin kiinteän 4 120 euron tason. Jos ammattikorkeakouluopiskelijalla on kuitenkin maltillisempi, esimerkiksi 20 000 euron opintolaina, hän saa tavoiteajassa 5 400 euron hyvityksen, mutta opinnoissaan hieman viivästyessään toisessa portaassa hyvitys putoaa 3 600 euroon. Tässä tilanteessa opinnoissaan viivästyvä opiskelija häviää suoraan nykyjärjestelmään verrattuna. Analyysimme osoittaa, että opinnoissaan viivästyvät määräaikalaiset jäävät uudessa mallissa voitolle nykyjärjestelmään nähden vain, jos he ovat nostaneet lainaa vähintään 26 kuukauden ajalta (laitaa yli 22 000 euroa), ja tavoiteajassa valmistuvat tarvitsevat vähintään 21 täyttä tukikuukautta (laina yli 17 850 euroa) ollakseen voitolla.

Korotettu 8 000 euron omavastuuraja sulkee hyvityksen ulkopuolelle ne opiskelijat, joiden lainamäärät jäävät sen alle, mikä syrjii täysin esimerkiksi lyhyempiä 60 opintopisteen YAMK-

tutkinnot suorittavia opiskelijoita, joilla tavoiteajan lainakertymä (enintään 7 650 euroa) ei ylitä rajaa lainkaan. Järjestelmä on myös vaarassa kannustaa opiskelijoita nostamaan enemmän lainaa kuin heillä olisi todellista tarvetta vain keinotekoisen hyvitysrajan saavuttamiseksi. Toivoisimme, että 8 000 euron omavastuuosuus poistetaan kokonaan.

Jotta uudistus pysyy valtiontaloudellisesti kustannusneutraalina ja eniten lainaa nostaneiden maksimihyvitys säilyy ennallaan, hyvitysportaat tulisi laskea 25% (tavoiteaika) ja 20% (määräaika) tasoille. Tämä muutos takaisi sen, että myös vähemmän lainaa tarvinneet opiskelijat saisivat oikeudenmukaisen hyvityksen ilman ylivelkaantumiseen ajavia kannusteita. Kannatamme kuitenkin lämpimästi suoritusajan lakisääteisiä joustoja sekä sitä, että sairaudesta johtuvan viivästyksen osoittamiseksi riittää jatkossa lääkärintodistus tiukan sairauspäivärahaavaatimuksen sijaan.

11. Takausvastuulaina ja sen perintä

Ei lausuttavaa

12. Muut liitelait

Ei lausuttavaa

13. Esityksen vaikutusarviot

Esityksen vaikutusarviot ovat monelta osin puutteelliset. Esityksessä ei esimerkiksi oteta riittävällä tavalla huomioon opiskelijoiden taloudellista asemaa, elinkustannusten nousua tai todellisia asumiskustannuksia, erityisesti suuremmissa opiskelijakaupungeissa. Esitys ei ole muuttamassa opintoetuutta pois päin lainapainotteisuudesta, mutta toisaalta esityksessä ei myöskään arvioida riittävästi sitä, kuinka lainapainotteisuus, lainan määrän kasvaminen ja valmistumisen jälkeinen velkataakka vaikuttavat pitkällä aikavälillä opiskelijoiden henkilökohtaiseen tilanteeseen tai laajemmin yhteiskuntaan. Keskeisiä selvitettäviä asioita olisivat erityisesti valmistuneiden taloudelliset edellytykset perheen perustamiseen ja omistusasunnon hankintaan.

Pitkän aikavälin vaikutusarviot jäävät puutteellisiksi myös siksi, että mikäli esityksen mukainen opintolainahyvitysmalli otettaisiin käyttöön vuonna 2027 opintonsa aloittavien opiskelijoiden osalta, realisoituvat hyvitysmallin tosiasialliset vaikutukset vasta vuoden 2030 jälkeen.

14. Muita huomioita

Esitysluonnos uudeksi opintoetuslaiksi koostuu lähinnä pienistä muutoksista. Varsinainen laaja kokonaisuudistus jää toteutumatta. Opintotukea ei uudistettu kokonaisuudessaan kerralla, vaan merkittävimmät muutokset opintotukijärjestelmään, kuten opiskelijoiden siirto opintotuen asumislisän piiriin sekä opintolainan valtiontakauksen korotukset valmisteltiin kokonaisuudistustyön ulkopuolella. Koko opintoetusjärjestelmän uudistustyö näyttäytyy siten sekavana kokonaisuutena, jossa muutosten vaikutusta ei voida arvioida selkeänä kokonaisuutena. Uudistus ei ole kokonaisvaltainen, vaan vaatii hyvin todennäköisesti useita pienempiä uudistuksia vuosien varrella.

Kiljunen Sara
Metropolia Ammattikorkeakoulun opiskelijakunta METKA

Pirinen Ossi
Metropolia Ammattikorkeakoulun opiskelijakunta METKA